

- Sipos Lajos (szerk.): Irodalomtanítás Belgiumban, Franciaországban, Hollandiában, Japánban, Olaszországban, Portugáliában, Szovjetunióban és Magyarországon. Honffy Kiadó, 1991.; *Sipos Lajos*: Iskolapéldák: Élet és Irodalom, 1992. szeptember 18.
- (8) Vö.: *Kelemen László*: Pedagógiai pszichológia. Tankönyvkiadó, 1984.; *Mérei Ferenc–V. Binét Ágnes*: Gyermeklélektan. Gondolat, 1985.; *Bruno Bettelheim*: A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek. Gondolat, 1988.
- (9) Jól mutathatja egy szépirodalmi alkotás is, mennyire nem alkalmas ugyanaz az ember a 10–12 évesek és a 15–18 évesek oktatására. Vö.: *Márai Sándor*: Bébi avagy az első szerelem.
- (10) *Mérei Ferenc–V. Binét Ágnes*: l.m. 221–222.
- (11) A tanítóképzés és tanárképzés ilyen összekapcsolását már megvalósították a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán.
- (12) A nyelvészeti oktatás első változata jelenleg a Zsámbéki Tanítóképző Főiskolán valósul meg (összeállította: *dr. Gasparics Gyula, Hornyák József, dr. Kovács Erzsébet, Sasvári Márta*), a második a Budapesti Tanítóképző Főiskola gyakorlata (*dr. Csikvári Gábor* szíves közlése).
- (13) A Budapesti Tanítóképző Főiskola tanrendje szerint.
- (14) *Dr. Szende Tamás* javaslata.
- (15) *Dr. Csikvári Gábor* javaslata.
- (16) Az irodalmi tanegységeket a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola tanítási programja szerint állítottam össze (a programot *dr. Láng Gusztáv* tanszékvezető főiskolai tanár készítette.)
- A []-ben szereplő szám az eredeti listán szereplő tanegység sorszáma. Ahol a tantárgy elnevezése után nincs ilyen szám, ott a tanegység programba állítása az én javaslatom.
- (17) A magyar nyelv és irodalom szak képesítési feltételeit *dr. Kenyeres Zoltán* egyetemi tanár (ELTE BTK) elnöklétével és *dr. Grétsy László* főiskolai tanár társelnöklétével (ELTE TFK) egy bizottság dolgozta ki. A []-ben szereplő, 3 számjeggyel ellátott tanegységek e bizottság előterjesztéséből valók. Az I–IV. félév nyelvészeti programjában szereplő stúdiumokat elnevezésben és tartalomban egyeztetni lehetne ezen előterjesztés 1.3.1., 1.3.2., 1.3.4., 1.3.5., 1.4.1., 1.4.4. számokkal jelzett tanegységeivel. Vö. melléklet.
- (18) A []-ben szereplő számok *dr. Láng Gusztáv* programjának sorszámai.
- (19) A Kenyeres-féle bizottság tervezetének tanegység-elnevezése.

BENCZE LÓRÁNT–SÍPOS LAJOS–
CSÉBFALVI KÁROLY–SZENDE TAMÁS

„Emlékezés az új iskolára”

Egy – ha jól emlékszem Békés megyei – pedagógiai hírmondóban böngészve bukkantam a könyvre, amelynek már a címe is felkeltette érdeklődésemet. Szerzőit nem ismerem, róluk sose hallottam. De ebbe a könyvbe a fáradságos munkán kívül egész lelküket beleadták.

Joggal jelentik ki, hogy Domokos Lászlóné, „Emmi néni” iskolája – amellet, hogy mélyen vallásos – forradalmian új volt. Új egész felépítésében, berendezésében (az épülettől a kerten át, a mozgatható padokig) s módszereiben, nevelési rendszerében, új a tanulókról készített pszichogramokban, a tipizálásban, a globális olvasástanításban, a csoportmunka bevezetésében, az osztály- és tanórarendszer tudatos oldásában, demokratikus légkörében, a szociális érzékenységre nevelésben.

A könyv két fő részre oszlik. Az elsőben leírást és elemzést olvashatunk – a másodikban volt növendékek és tanárok (pl. *Bibó István, dr. Waczulik Margit*) visszaemlékezéseit.

Az iskola igazgatónője az iskolára költi egész vagyonkáját (1). Szép és határozott asszony, aki tudja, hogy mit akar, s aki a „másság” elfogadására és tiszteletére nevel. Nagy László tanítványa, *Dewey, Decroly, Montessori; Claparóde, Piaget, Bergson* jó ismerője és híve.

Nagy László – európai léptékű, úttörő pszichológusunk, aki hazánkban először alkalmazta a tantervkészítésben a tantárgyankénti (vertikális) tervezés helyett az életkori ciklusonként való (horizontális) tervezést, s aki a *Gyermektanulmányi Társaság* megbízásából maga készíti el az „Új Iskola” tanterveit, 1919-ben így fogalmazta meg az iskola célját:

„Az Új Iskola gyermektanulmányi alapon álló kísérleti iskola. Egyrészt arra való, hogy azt az elméleti tudást, amelyet a gyermektanulmányozás szolgáltatott nekünk, valósággá változtassa a közoktatásban, másrészt arra, hogy azokat az oktatási és nevelési módszereket, amelyeket a modern pedagógia létre hoz, kipróbálja, s maga is termeljen új módszereket...” (2)

Dr. Domokos Lászlóné az 1914. évi tanévnyitó szülői értekezleten a következő pontokba foglalta össze programját:

1. Olyan pedagógia helyébe, mely önkényes erőszakkal kívülről akar a gyermek benső énjére szavak útján hatni, olyan nevelés lépjen, amely a gyermekek veleszületett képességeit önálló munkában és természetes határokkal éleszti, és lehetővé teszi, hogy a gyermek magát belülről kifelé a legkisebb erőfeszítéssel fejlessze.

2. A tanítás szokott sémája, élettelen logikai rendszere, (3) pontos adagokra szétdarabolttsága káros a gyermek sajátos, szabad gondolattevékenységei szempontjából, előli a megfigyelés gazdag és tág mezejét, az önálló szintézist, az érdeklődést holtpontra tartja.

3. Az eleven tanítási mód az érdeklődésre épít és mindenki annyit vehet fel, amennyit felszív magába.

4. A tanterv gerince az élet! A fejlődés tényezőiből vonhatók le az élet törvényei.

5. Elméleti tanítás, sőt tanulás száműzött. A tanító mutat, megfigyeltet, analizáltat, a gyermekek mesterkedjenek, kísérletezzenek, gyűjtsenek, alkalmazzanak.

6. A cselekvési és mozgási szabadság megbecsülése. Az izomemlékezet fontos támasza az ismeret tartósságának.

7. Osztályok, padok nincsenek. Nem fényesen megkonstruált padok kellene... hordozható padok a szabadban.

8. A tanulás helye minden hely: az erdő, a rét, a konyha, a bolt, a mesteremberek műhelyei, a készülő ház, a gyárak és a bányák. A munkatermek csak feldolgozásra valók.

9. A nyelvi kiejtés gyakorlásának elve: olyan szótárt adni a gyermekeknek, amelyben a szavak mögött ne csak konkrét valóság álljon, hanem, hogy azokat önálló gondolatmotivációk hidalják át.

10. Nem lesznek 45 percenként változó tantárgyak, mert nem a tantárgyakat kell változtatni, hanem a tevékenység nemeit.

Ehhez nemigen kell kommentár.

A humán tárgyak tanításában – mondják a szerzők – nem csupán rideg tényeket közöl, hanem láttatja a kort, műfajokat, személyeket. Nem az emlékezetre hagyatkozva megtanult szöveggel ismeri fel az adott anyag lényegét, hanem átélve, lejátszva, hozzáolvasva, rajzolva, mintázva, dramatizálva személyiséget formál az irodalmi mű. (4)

Életkori és egyéni (differenciális) pszichológiáról, alapvetően pszichológiai megközelítésről van szó. Ezt szolgálja a *pszichogram* – a gyermekek megismerésére szolgáló megfigyelési pontok (5); az egyéniségek megfigyelése; a tipizálás; s a mindezek alapján összehozott csoportmunka – amelyet Domokosnéék alkalmaztak nálunk először, s amelynek nemcsak oktatási, hanem szocializációs (társas együttműködési) jelentősége is volt.

A gyermek spontán megnyilatkozhat az „órán”, a szünetben, játékban, csoportmunkában, az önképzőkörben, a munkakiállítások (6) anyagának előteremtésében. Saját alko-

tásaikkal fejezik ki magukat, a szabadság, a bizalom, a partnerkapcsolat légkörében, amelyben a testi fenyítés – tiltás nélkül is – ismeretlen, ahol mindenki önmaga fölé nőhet, elérheti lehetőségei felső határát.

Igaz: az iskola szelleme mélyen vallásos és nagy hatással van rájuk *Bergson* intuicionizmusa. Egy félreértést azért nem árt tisztáznunk. A „beleélés”, az „élményszerűség” hangsúlyozása nem feltétlenül irracionizmus. „A tárgyi igazság objektivitása – úgymond – nem veszít azzal, ha meglátjuk, hogyan rajzolódott az egyéni lélekelületre és milyen személyes viszonyba került a formálódó egész emberrel.”

Nem ájultunk bele egy aligha „sokszorosítható”, s kétségtelenül elit-iskola bűvkörébe, de azért meg kell gondolnunk, hogy egy kísérleti iskola – ha követői, „követő-iskolái” vannak is – mindig egyedi volt, lesz és marad, s mindig ad valami jó lökést az egész oktatásügynek. A későbbi kritikákban felmerült „üvegházi” jelleggel úgyszintén nem tudunk egyetérteni. Egy iskola, amelyre volt tanítványai 50 év után is így emlékeznek, aligha lehetett csupán csak „üvegház”!

Az iskola igazi szellemi vezetője és meghatározó személyisége maga az igazgatónő, dr. Domokos Lászlóné. Ő határozza meg az iskola személyes arculatát, köréje gyülekeznek a szellemi erők. Mindenütt jelen van, anélkül, hogy közvetlenül beleszólna a tanári, vagy gyermeki munkába. (7) Karizmatikus személyiség, az ő emléke maradt meg leginkább az iskolában megfordulóknak, vagy ott dolgozóknak. Fáradhatatlan, ha az iskoláról van szó. Jó szemmel válogatja munkatársait... a gyermekek füzeteit maga is átnézi, véleménnyel látja el, órái élményt jelentenek. Fontosnak tartja a szülőkkel való kapcsolatot, számukra rendszeresen előadásokat tart... Tájékoztatása mindig a gyermek személyiségének fejlődéséről szól, nem az érdemjegyek taglalásáról. Nem a „hányas”, hanem a „milyen” a fontos számára.

A könyv legnagyobb érdeme: bensőséges volta. Lélek van benne. Sok-sok lélek.

JEGYZET

- (1) Az iskola helye valószínűleg XII. ker. (a könyvben XIII. van nyomtatva) Bíró utca 16; okker színű nagy villa, gyönyörű környezetben a Kis-Sváb-hegyen; a kicsik, az elemisták a Csemegi utca 10-be jártak.
- (2) Mint a szerzők és volt tanítványok írják – s amint az többé-kevésbé közismert – a gyermektanulmányt és az azon alapuló pedagógiai rendszert, s az Új (alias „burzsuj”) Iskolát 1948–49-ben törölték az élők sorából. Azt a szót kimondani, hogy „pszichológia” éppen úgy gyanús lett, mint a „tesztek” alkalmazása. A „beleélés”, az intuíció, az élményt nyújtó, dramatizáló pedagógia ugyancsak anatómia alá került. Ma már tudjuk, hogy az „élmény-pedagógiát” – kiátkozva – szürke, arcnélküli, bürokratikus és autokratikus iskola született, amely minden volt, csak nem „szocialista nevelő iskola”. Amiképpen *Dr. Nagyné Horváth Zsuzsanna* visszaemlékezéseiben megszívlelendő bölcsesség szólal meg: „bárcsak a magyar társadalom egésze megtanulta volna akkoriban, hogy egy új kezdete nem feltétlenül a régi megtagadása. Mennyi szenvedés nem történt volna meg, ami később bekövetkezett.”
- (3) Ez az averzió a logikával, a logikai rendszerrel szemben – jóllehet kétségkívül *Bergson* hatására vall – kétélű (talán nem annyira ellentmondásos, mint amennyire félreérthető). Itt tulajdonképpen nem logikaellenességről, irracionalista offenzíváról van szó, mint inkább „felszabadító háborúról” a *felnőtt-logika* ráoktrojálásával szemben. (Mint minden „háborúban”, itt is találtak végletes túlzások is.)
- (4) *Jakab Mária* (NSzK) emlékezéséből: „Erzsi néni... órái tele voltak jóirányú feszültséggel, dinamikával. Sokszor mesével kezdte, ebből rajz lett, mozgás, ismeret. Már a mesénél figyelt mindenki. A rajzolás lekötött. Már mint élmény élt az ismeret bennünk. A mozgás lehetett közös munka, kísérlet, kirándulás.” A munkaoktatás, az aktivitás ebben az iskolában nem színlelt dekoráció volt. Az Új Iskola a szellemi felfedezés útjára akarta megtanítani a gyermeket: mindenkit a maga képességei szerint, lehetőleg egyéni úton segítve egy meghatározott cél felé.
- (5) Az Új Iskolában 1915-ben készült az első *pszichogram* (megfigyelési szempont-sorozat). *Dec-*

rolly, Montessori – és a Waldorf-iskolában is – alkalmazták. Ebből indul ki a tipizálás; ezt használják fel a csoportok összeállításánál.

- (6) Volt kiállítás, amelyet Németh László is megtekintett és nagy szeretettel értékelt. Szeffű Gyula, dr. Hajnal István és Tamási Áron mellett Indiától Angliáig jöttek a látogatók.
- (7) Waczulik Margit írja visszaemlékezéseiben: „...csak annyit mondott, hogy Istenáldotta képességgem van a tanításhoz, teljesen szabad kezet ad, végezzem a legjobb belátásom szerint a munkát, csak időnként számoljak be neki tapasztalataimról, problémáimról. Azt hiszem, kevés iskolában indítottak így el egy fiatal tanárt. Megcsapott az azóta sokat emlegetett, de kevésbé megvalósított tanári szabadság levegője.

Musztafáné Horváth György – dr. Nagyné Horváth Zsuzsanna: „... egy régi iskola üzenete a jövő számára...”, A szerzők kiadása, Orosháza, 1992.

FALUDI SZILÁRD

A csoportdinamika szerepe az oktatásban

Bizonyára sok tanár feltette már magának a kérdést: „Mi lehet az oka annak, hogy az egyik csoporttal könnyen megy a tanulás, míg a másikkal egyszerűen semmi sem sikerül?” Ki vagy mi lehet felelős azért, hogy egy olyan csoportból, amely egymástól több szempontból (kor, lakhely, érdeklődési kör stb.) erősen különböző embereket foglal magába, kialakul-e egy jól működő közösség, vagy sem? Ahhoz, hogy ezekre a kérdésekre válaszolni tudjunk, fel kell használnunk a csoportdinamikai ismereteket is, és azokat a praktikus elemeket, melyek segítségével tudatosan lehet irányítani egy csoport fejlődését. Az eredményesebb tanulás érdekében – legyen az nyelvtanulás vagy bármilyen más kiscsoportban történő oktatás – a tanárnak nagy figyelmet kell fordítania a csoportdinamikai tényezőkre. A továbbiakban áttekintést nyújtunk azokról a tényezőkről, melyek nagy mértékben befolyásolják a közös munka kimenetelét, sikerélményt jelentenek a tanulók és a tanár számára, egyszersmind hatékonyabbá teszik a tanulást.

Élményszerűség

Ahhoz, hogy egy közösségnek jövője legyen, szükséges az, hogy olyan múltra tekintsen vissza, mely valamilyen oknál fogva emlékezetes a csoporttagok számára. Ebben elsődleges szerepe van a tanárnak, mint csoportvezetőnek és óráirányítóknak. Egy induló csoportnál olyan eseményeket kell „létrehozni” az órákon, melyek nem merülnek feledésbe. Az eredmény szempontjából szinte közömbös, hogy ez az élmény pozitív vagy negatív: egy közös dolgozattól való félelem éppúgy „összehozza” a csoporttagokat, mint egy közös karácsonyi ünnepség.

Hogyan teremthet a tanár élményeket?

Elsősorban a tananyag színesítésével. Olyan feladatok alkalmazásával, amelyekbe a tanulók bele tudják szőni saját egyéniségüket, tapasztalataikat. Ilyen esetekben számítani lehet a tanulók képzelőerejére, humorára, segítőkészségére. Rendkívül jó eszköznek bizonyulnak a szerepjátékok (szituációs játékok) egyrészt a nyelvórákon, ahol az adott idegen nyelven kell a szerepeket eljátszani, másrészt olyan órákon, melyek tan-